

גליון זה יו"ל לזכות ידידנו החשוב
הר"ר ירמיה סולטן שליט"א
להצלחה בכל הענינים לו ולב"ב

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך ✎ "אורחות יושר"

השבוע התקיים מעמד סיום מחזור לימוד מוסר היומי שע"י ארגון "אורחות יושר" בראשות נכדו חביבו של רבינו שליט"א ידידנו הר"ר אריה קניבסקי שליט"א בהשתתפות מרנן גדולי ישראל ובראשם רבינו מרנן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, במרכז המעמד נשא דברים הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א, אשר הביא את דבריו של מרנן שר התורה שליט"א, שנאמרו השבוע במעונו כהכנה למעמד הגדול, מרנן שליט"א הראה בספר "מגיד משרים" שהמגיד שהתגלה לבית יוסף עוררו על לימוד המוסר, והטעים מרנן שליט"א, שהרי הבית יוסף הלא היה מעמיד התורה לישראל. וכן ה"יערות דבש" מרבה לעורר אודות לימוד המוסר וכן פסק להלכה רבינו ה"חפץ חיים" את החיוב ללימוד המוסר.

ובאמת דבר פשוט שלולא לימוד המוסר לא תיתכן הצלחה בלימוד התורה. וסיים מרנן הגר"ח שליט"א, כי נזכה בקרוב לביאת המשיח והסיום הבא יתקיים בבית המקדש עם משיח צדקינו.

ונביא כאן קטע מתוך דברי ההקדמה שכתב רבינו לספרו החשוב "אורחות יושר":

...לפי שבכל דור ודור יש נסיונות אחרים, יש צורך בכל פעם לכתוב לפי צורך הדור, ולפי שראיתי בדורינו רבים באים ושואלים לפי הסיבות והנסיונות שיש בדורינו אמרתי ללקט קצת ממאמרי חז"ל לחיזוק האמונה ויראת שמים ותורה ותפילה ומדות טובות... ויה"ר שיהא לתועלת ולזכות את הרבים... ויה"ר שנזכה לתשובה שלמה ולזכות את הצבור ולגאולה קרובה בב"א.

מסכת שבת ס"ט
מסכת שבת ס"ט

✎ פשיט על הפרשה ✎

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך" (כב, כד)

הנה פ' רבית כתיב בג' מקומות, כאן לא מוזכר אלא כסף, ובפ' בהר כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך נזכר כסף ואוכל, ובפ' תצא כתיב לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך הזכיר כל הדברים ועי' בגמ' ר"פ א"נ מה שדרשו מהפסוקים. ולפי פשוטו "ל הפסוקים מיירי מג' מיני נשך, דיש פוסק רבית כדי לדחוק את הלוח שיפרע בזמנו ולכן קוצב עליו רבית דהיינו אם יאחר מהזמן פרעון שקבע יוסיף על כל חדש כך וכך וזה כדי לדחוקו לפרוע בזמנו ובזה מיירי כאן כדמשמע הפסוק אם כסף תלוה וגו' לא תהי' לו כנושה לא תשימון עליו נשך דהיינו שלא תתבע לו החוב וגם אל תדחקנו ע"י שתשים עליו נשך אחר עבור זמן הפרעון ועי' במשנה סוף א"נ דהמלוה ברבית עובר על לא תהי' לו כנושה ופי' המפ' (עי' תפא"י) דאפי' אם אין נושה לו דהרבית בעצמו דוחקתו לפרוע דכ"ז שאין פורע מתרבה הרבית עי"ז ובכה"ג מיירי כאן, וזה אין דרך לעשות אלא בחוב של כסף לכן לא נזכר כאן אלא כסף, ויש עוד רבית שמתחלה מלוה לו המלוה כדי להרויח הרבית ועי"ז הזהירה תורה בפ' בהר את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דהיינו שמתחלה נותן הלואה כדי להרויח וזה דרך לעשות בכסף או בתבואה שיחזיר לו אח"כ בשעת הקציר ברוחים ולכן כתיב כסף ואוכל אבל בשאר דברים כגון כלים וכה"ג אין דרך להלוות על רווחים, ויש מין רבית שלישי שנוטל בשביל מעותיו שהיו בטלים אצלו והיה יכול להרויח בהם ונוטל דמי ההפסד שהיה יכול להרויח וזה שייך בכל הדברים שהיה יכול להשכירם ולהרויח או לעשות מסחר בהם וכה"ג ועי"ז הזהירה בפ' תצא לא תשיך וגו' וכתב שם כל דבר אשר ישך, אך לפי שהיה אפשר ללמוד הני' א' מחברו לכן העמידו חז"ל הפסוקים חד ללוה או לעבור בכמה לאוין כמ"ש בגמרא.

(טעמא דקרא)

✎ עלי שי"ח ✎ "משנכנס אדר"

יהודי נכנס אל רבינו. ואמר לו כי יש לו משפט בעוד שבועיים ימים והוא חושש מאוד. ענה לו רבינו - אדרבה, אין זמן מתאים מזה, כמו שמובא בגמרא כי מי שיש לו דין עם גוי מוטב שידון עמו בחודש אדר שאז מזלו של היהודי יגבר, ואם כבר יש דין עם אדם שאינו הגון עדיף שיהיה בחודש אדר מאשר בחודש אחר.

ונסיף, כי ידוע מה שרגיל רבינו לומר בכל שנה כי מה שאמרו חז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה אין הכוונה כפשוטו להיות שמח סתם, כי אי אפשר להיות שמח בלחיצת כפתור... אלא יש לשנות מעט יין בראש חודש, ואולי גם יש ענין לשנות בכל יום מחודש אדר כדי להרגיש מעט שמחה, וכן מבחינה הלכתית יש לזה משמעות שמי שיש לו דין עם גוי יעשה בימים אלו וכו"ל... והיה שנים שנהג רבינו לשנות בכל יום והיו שנים שנהג לשנות רק בראש חודש.

ואמר רבינו עוד, שנשים שאין היין משמח אותם ואינם רגילות בזה, תשמח עצמה באיזה כגד יפה בראש חודש אדר או דבר אחר שיודעת שישמח אותה.

ולפני שנים רבות שאלה את רבינו בתו שהיתה ילדה, שראתה שכתוב ב'כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, ורוצה שיתן לה שני הלכות קצרות מאוד שתוכל לומר אותם בכל יום ויהיה לה חלק לעולם הבא, ענה לה רבינו כלאחר יד: "משנכנס אב ממעטים בשמחה", "משנכנס אדר מרבין בשמחה"...

סיפרו לרבינו שיש נוהגים להתחיל מסכת מגילה בתאריך ט"ו בשבט כדי לסיים עד פורים, שלומדים דף (וקצת יותר) ליום ויוצא שלקראת פורים משלימים, נענה רבינו ואמר: הרי מסכת מגילה ניתן גם להתחיל בפורים בלילה ולגמור בפורים ביום, ואת זה לא צריך להתחיל חודש קודם...

מענייני הפרשה

האם מותר להמלוה להראות ברחוב לפני הלוה אע"פ שיודע שאין לו ממה לפרוע, כדי לבקש ממנו עבוס?

מותר.

אם המלוה מבקש "עבוס" מהלוה שלא בשעת הלוואה ברחוב, האם יש איזה צד להגיד שיהיה אסור משום גזירת "לא תהיה עליו כנושה"?

מותר לו לבקש.

אם המלוה כבר לקח איזה משכון בשעת הלוואה שלא שוה כל הסכום, האם יכול שלא בשעת הלוואה להוסיף עליה עוד משכון ולקיים בו מצות עבוס?

כן.

לוה שיש לו שני כובעים, האם המלוה מותר לקחת שניהם ממנו בשביל עבוס?

כן.

אם המלוה לקח מהלוה כובע של חול ויש לו כובע של שבת האם יכול לקיים בו מצות "השבת עבוס"?

כן.

אם המלוה מבקש מהלוה עבוס לפני שמגיע זמן פרעון והוא נותן לו, האם יכול לקיים בו מצות השבת עבוס?

יתכן.

אם הלוה נתן להמלוה עבוס אחרי נתינת ההלוואה ולפני זמן הפרעון האם המלוה מקיים בו מצות עבוס?

לכאן' רק בזמן הפרעון וצ"ע.

אם הלוה נתן להמלוה עבוס בשעת נתינת ההלוואה בתנאי שיהיה בתורת עבוס עם כל דיניה, האם כל פעם שהמלוה מחזיר הלוה העבוס הוא מקיים המצוה?

לכאן' רק בזמן הפרעון וצ"ע.

האם מקיים מצות עבוס אפילו בחלק מבגד כגון שלקח ממנו שרוך נעל או כפתור מבגדו והוא צריך לה?

מסתבר שמקיים.

האם יש להקפת החנות דין הלוואה לענין עבוס?

מסתמא כן.

איזה מצוה מהתרי"ג מצוות מקיים בעל העבוס כשמברך את המלוה?

אינה מצוה.

באיזה נוסח יברך הלוה להמלוה בשעה שהוא מחזיר לו העבוס?

יברכה ה'.

כתב לי כת"ר שהלוה יכול לברך המלוה כשמחזירו העבוס ב"יברכה ה'" האם הוא יגיד השם "במפורש" או רק "השם"?

השם.

האם יש ענין להלוות כסף לאלמנה כדי שיכול למנוע מהלאו של "לא תחבול בגד אלמנה"?

אין ענין.

(מצוותיך שעשועי)

הוא לא יחזיר לו הכסף ומבקש מהלוה שיביא מהערבים ג"כ משכונות והלוה לא רוצה להטריח הערבים ועי"ז הוא מחליט לא להלוות ממנו, האם עובר המלוה על "ל"ת פן יהיה עם לבבך"?

אם מתיירא אין עובר.

שאלתי כת"ר על מלוה המפחד יותר מרגיל וע"כ מבקש יותר בטחונות מהלוה ומפני כך הלוה לא לוקח ממנו הלוואה. וכתב לי "אם מפחד אינו עובר הלאו של השמר לך פן יש עם לבבך וכו'", מה ההבדל בין זה למקור הלאו שאע"פ שאדם מפחד שלא יחזירו לו הכסף לפני שמיטה אעפ"כ עובר על הלאו?

שאלת התורה אסרה אבל במק"א פשיטא שאין חייב להלוות ולהפסיד.

האם אומרים בפריעת בעל חוב - מצוה בו יותר מבשלוחו?

צ"ע.

השבת עבוס

מלוה שרוצה לקיים מצוות שחסרים אצלו, האם מומלץ לקחת ממנו משכון שלא בשעת הלוואה כדי לקיים בו מצות עבוס?

אני עשיתי כן.

האם יש ענין לחפש לקיים המצות עשה של "השבת עבוס" או שהוא כמו עריפת חמור, גירושין וכו'?

צ"ע.

הרוצה לקיים מצוות שחסרים אצלו, האם מומלץ להלוות כסף כדי לקחת ממנו משכון שלא בשעת הלוואה כדי לקיים בו מצות עבוס?

אפשר.

אם הלוה נתן הטלית גדול להמלוה מיד אחרי שחירתו, האם מקיים המצוה אם מחזירו לו אפ"ל באותו היום אע"פ שלא צריך את זה עד למחרת?

אם מחזירו לצורך מחר יתכן שמקיים.

האם מקיים מצות עבוס כשמחזירים את העבוס מיד או שצריך להחזיקו אצלו זמן מסוים?

א"צ להחזיק זמן.

אם בשעת הלוואה המלוה מכיר בהלוה שהוא דחוק ומסתמא לא ישלם לו עד הזמן המיועד, האם יכול המלוה לקיים מצות "עבוס" כשהלוה לא משלם לו בזמן המיועד?

לכאן' יכול.

האם מותר ליכנס לבית מלאכתו או לחנותו של הלוה כדי לקחת עבוס?

אסור.

האם מותר למלוה לקרוא ללוה בטלפון כדי לבקש ממנו להביא לו ה"עבוס" או שזה כאילו נכנס לביתו?

לכאן' מותר.

הלוואת כסף

מי שיש לו הרבה כסף שלא צריך לו עכשיו וחבירו מבקש להלוות ממנו את כל הכסף, למה לא מחויב לתת לו הכל?

אולי מחויב אם אין לו סיבה.

האם מקיים מצות הלוואת כספים בפחות משוה פרוטה?

מסתבר שלא.

בצד שלא מקיים בהנ"ל, אם יש כמה שותפים בפרוטה אחד, כשמלווים אותו האם כל אחד מקיים המצוה?

כ"א משתתף בהמצוה.

האם יש ענין להשתדל שהחסד שלו יהיה דוקא בהלוואה בכל יום או יכול לסמוך על דברים אחרים?

חסד אינו דוקא בכסף.

מה יותר טוב לעשות, לנהל גמ"ח קטן מכספו בעצמו ויקיים המצות עשה מידי פעם, או לתת את כספו לגמ"ח גדול ועי"ז יקיים המצוה אפ"ל כמה פעמים ביום?

יותר טוב בכמה פעמים

כשאחד מפקיד כסף לקופת גמ"ח שמלוה להרבה אנשים, האם הכסף שלו מתחלק לכל ההלוואות שנמצאות ושעתיד להיות, או רק להראשון שבא אחרי ההפקדה שלו?

יתכן שמתחלק.

האם ענשינן בעידנא דריתחא למי שלא מלוה קצת מכספו בכל יום (אע"פ שאין לו את החיוב מפני שאולי יצטרך להם למסחר וכו') אם יש מי שצריך בהם, שהרי כתב באהבת חסד ח"ב פ"ד שהוא דומה לטלית?

לא.

האם מותר לכתחלה לעשות גמ"ח ממעות מעשר שלו בתנאי שהכסף ישאר שלו כדי שכל פעם שהוא יתן הלוואה הוא יקיים המ"ע "אם כסף תלוה"?

באהבת חסד מתיר לזמן ואח"כ יתננו למעשר.

אם אחד עושה גמ"ח ממעות מעשר שלו, האם מקיים המצות עשה של "אם כסף תלוה את עמי" או רק כשמלוה כסף פרטי שלו. ואם כן, האם מקיים המצוה כל פעם שמלוה מהכסף או רק בפעם הראשונה כשעושה הגמ"ח?

אם כבר הקנה זה לעניים יתכן שאין מקיים רק פ"א אבל המצוה הראשונה גדולה מאד.

האם החיוב של "אם כסף תלוה את עמי" הוא רק כשאחד מבקש ממנו הלוואה או אפ"ל אם הוא מכיר שאחד צריך לזה. ואם אין חיוב בזה מה"ת, האם יש חיוב מדרבנן?

אם ידוע שצריך ומלוהו מקיים מצוה.

בזמנינו נהוג שמלווים כסף למי שאינו מכירו ע"י חתימת ערבי קבלן המוכרים לו על השטר חוב. מי שמפחד שאעפ"כ אולי

ספרה הרבנית ע"ה שרבינו נהר מאד מכל חשש איסור ריבית [כגון שמחזיק חשבון רק בבנק הדואר שאין שם חשש ריבית]. ופעם אחת לקחו אותו לסנדקאות והנהגה היה בעל תשובה, [כידוע בשנים עברו מי שרצה שרבינו ישמש כסנדק אצלו בברית היה צריך לדאוג להביא את רבינו] והרכב לא נסע בשום אופן, ועבר לרכב אחר, ונתברר לאחר מכן שאביו של בעל התשובה קנה מכונית זו מכסף ריבית, ושמררו משמים על רבינו שלא יהנה מריבית.

(מנחת תודה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק